

САБОРНИК

БИЛТЕН БЕОГРАДСКЕ САБОРНЕ ЦРКВЕ
СВЕТОГ АРХАНГЕЛА МИХАИЛА

НЕДЕЉА, 11. ФЕБРУАР 2018, ГОДИНА 19, БР. 22

ЗАБОРАВЉЕНА ПОРОДИЦА, КОЈА ЈЕ СРБИЈИ ДАРОВАЛА СВЕ

У нашим сећањима, поводом стогодишњице Великог рата, прислужујемо воштаницу од речи за изузетну породицу Сонденмајер, која је српском народу дала све, а чији је спомен остао под наносима највећег српског зла - заборавана.

ДР РОМАН СОНДЕНМАЈЕР

Пуковник др Роман Сондермајер, доцент са Универзитета у Кракову, дошао је привремено у Србију 1899. године, а остао у њој трајно, дарујући јој све што је имао. Оженио је Станиславу Ђурић, чланицу управе Кола српских сестара, кћи академика и генерала Димитрија Ђурића, министра војног. За крсну Славу је узео Светог Спиридона Чудотворца, а потом и децу крстио у Православној цркви. Био је родом Пољак, а свим срцем Србин; родоначелник и утемељивач српске војне хирургије и начелник санитета Министарства војске Србије у Балканским и Великом рату. Касније је био управник елитне Војне болнице на Врачару. Када је проглашена мобилизација 1912. године, сви Сонденмајери су обукли униформе и нису их скидали до 1918. године. Отац др Роман и синови - ђаци-добровољци Тадија и Владислав били су у униформама, а супруга Станислава, кћи Јадвига и мали Станислав понели су ознаке болничара. Роман, Тадија и Владислав су преживели голготу албанских планина и наставили да се боре до краја рата. Јадвига је, у Великом рату, преминула од тифуса. После рата, 1919. године, др Роман је постао управник Војне болнице у Новом Саду. Извршио је преко 5.000 операција. Умро је 1923, са 82 године, као сиромашан човек...

ТАДИЈА СОНДЕНМАЈЕР

Када је проглашена мобилизација, 1912. године, Тадија је напустио студије архитектуре у Немачкој и дошао да се бори за Отаџбину, заједно са млађим братом Владиславом. Био је борац Балканских и Великог рата, сачувана је и његова фотографија са Солунског фронта. Прошао је ваздухопловну обуку 1916. године, на Крфу, и одмах прешао у ескадрилу, добио звање војног пилота и почео са самосталним летовима. Успео је да натера у бег надмоћнију непријатељску летелицу, за шта је добио армијску похвалу од војводе Степе Степановића. Новембра 1917, разболео се од маларије и послат на лечење у

Француску. Када је оздравио, завршио је с најбољим успехом школу за ваздухопловну акробатику, као најбољи стрелац на ловачким авионима, а затим завршио и Вишу школу гађања у Казоу. Марта 1918, примљен је у најбољу француску ловачку групу *Рода*, на француском фронту. Борио се против ескадриле чувеног немачког авијатичара Рихтхофена, познатијег као *Црвени барон*. Преживео је и обарање авиона, у коме је готово изгорео и задобио тешке опекотине. После лечења и демобилизације, завршио је

Вишу аеронаутичку школу у Паризу и добио диплому ваздухопловног инжењера. Био је летачки ас Великог рата, први ваздухопловац који је из Европе прелетео 14.800км до Индије. Постао је ПРВИ ВАЗДУХОПЛОВНИ ИНЖЕЊЕР У СРБИЈИ и ОСНИВАЧ СРПСКОГ ЦИВИЛНОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА. Основао је *Аероклуб*, чији је био потпредседник, док је председник био принц Павле, све до 1941. Покушао је да заинтересује власти за оснивање цивилног ваздухопловства. Дворски официри, корумпирани политичари и ратни профитери, о којима је писао и Тадијин пријатељ, др Арчибалд Рајс, нису имали слуха за његове визије. Да би сакупио акционаре за оснивање ваздухопловне компаније, 1927. је извео трансконтинентални лет од Париза до Бомбаја и назад до Београда. При повратку, на Бежанијском аеродрому га је дочекало чак 40.000 Београђана. Убрзо је почела продаја акција и тако је рођена прва југословенска аеро-компанија, *Аеропут*, претеча ЈАТ-а. *Аеропут* је повезивао највеће центре у Краљевини Југославији са великим центрима у окружењу и са читавим светом. Сачувана је фотографија Тадије Сондермајера са шајкачом на глави, када су га Београђани дочекали тако масовно. За изузетне подвиге је добио највиша српска и француска одликовања: Карађорђеву звезду са мачевима, златну и сребрну медаљу за храброст, Албанску споменицу, француски Ратни крст и Легију части.

ЋУТАЊЕ

И током Другог светског рата, учествовао је у борбама за ослобођење Београда, као пилот добровољац. Међутим, комунисти су га 1944. ухапсили и осудили га на смрт, због предратне сарадње са Краљевским двором. Тадијина супруга Милица је молила за милост Ивана Рибара, салонског комунисту, који није избијао из њихове куће пре рата. Рибар није хтео да је прими... Тадија Сонденмајер је пуштен из затвора после годину дана. По повратку кући, рекао је само: "Ови су гори од Шваба..." - и више никада није проговорио о хапшењу, ни о рату. Његова одликовања су скривана у кући. Ћутање је постало услов опстанка породице која је Србији дала великане у ратовима и у миру. Први српски ваздухопловни инжењер и ратни херој је добио хонорарни посао у грађевинском предузећу *Полет*, после чега је пензионисан. После смрти мужа, Милица Сонденмајер је сву писану заоставштину и његова одликовања предала Музеју ваздухопловства. Када су неки историчари желели да прочитају и прегледају ову заоставштину, суочени су са тим да од ње није остало ништа... Тадија Сонденмајер је остао заборављен, као и његов отац. Др Роман Сондермајер је враћен у историју српске медицине тек после пада комунизма.

СТАШКО СОНДЕНМАЈЕР

Најмлађи син др Романа и Станиславе Сонденмајер - Станислав, од милоште назван Сташко, рођен је у Београду. Првог дана проглашења мобилизације, на почетку Великог рата, 1914. године, још као ученик 6. разреда, пријавио се у добровољце, по узору на своју старију браћу, Тадију и Владислава. Док су се мушкарци спремали за фронт, дечак је одважно стао пред оца и тражио да крене и он, али није добио дозволу. Међутим, одрастајући у породици у којој је негован хришћански, породични и родољубиви етос, која га је васпитала у највишим хришћанским вредностима, и то посведочила делима, вером и животима, мали Сташко није могао да се помири са тим да не пружи све од себе својој Отаџбини и народу, до крста и смрти. Побегло је у рат и пријавио се у околини Шапца. Борио се у јеку Церске битке. Одређен је да буде на служби у позадини, али је преклињао да му учине ту част да се бори у првим борбеним редовима. Док је његов ескадрон грабио ка Церу, стигла му је вест о смрти мајке. Криво је сузе и захтевао да јаше у првом реду. Његов ескадрон је преломног дана битке, 18. августа (5. августа, по старом календару), добио наредбу да заустави продор непријатеља код села Добрића. У пламеном галопу, коњаници су стигли до бојишта, сјахали и у стрељачком строју журнули у битку. Сташков командир вода, и сам тешко рањен, навео је у свом рапорту: "Станислав се нађе поред мене и претрча ме. Чуо сам му глас и видео како у трку пуца из карабина. Није дуго трајало: поспру и клече. Прихватио га. У том тренутку и мене погодише. У рукама ми је лежао мртав наш мали јунак..." Погинуо је **НАЈМЛАЂИ ЈУНАК ЦЕРСКЕ БИТКЕ**, Станислав Сташко Сонденмајер. Његово страдање са пушком у руци је изазвало бол и сузе код многих ратника српске војске...

ДА ГА МАЈКА НАЂЕ...

Поцерске жене су, тог августа, занемеле од ужаса. Данима су у заједничке гробнице сахрањивале изгинуле војнике, чија су тела прекрила Цер. Тело дечака Сташка Сонденмајера, обученог у морнарску униформу, додавале су из руке у руку, од бојишта у Добрићу, где је погинуо, до Богосавца, где су га сахраниле у мали гроб, где и данас почива, под разгранатом липом. Да га мајка нађе... Нису знале да му је мати Станислава, болничарка-добровољац, умрла неколико дана раније. У блузи погинулог дечака нађен је дневник, умотан у марамицу, у коме он пише како га је поразила смрт мајке, а описује и атмосферу на фронту. Његов разредни старешина Миодраг Ибровац је записао о Сташку: "Од срца жаљен, млад, а тако славан, мали јунак Трећег коњичког пука, борави вечни сан на пољу части". Песму му је посветила и Исидора Секулић. Део ове песме је, по одобрењу породице Сонденмајер, објављен први пут на годишњицу Сташкове погибије, 2011. године: "Давно необрадована, обрадовала сам се дијадеми чистих твојих детињих очију. Причао си да волиш Србију, слободу и једног принца. И са тобом заједно, ја сам волела Србију..."

У НЕДЕЉИ МЕСОПУСНОЈ ПРОСЛАВЉАМО:

- 11.(29) Пренос моштију Светог Игњатија Богоносца (Месне покладе)
- 12.(30) *Света Три Јерарха*
- 13.(31) Свети бесребреници Кир и Јован
- 14.(01) Свети мученик Трифун (Претпразништво Срећења)
- 15.(02) *Срећење Господње*
- 16.(03) Свети Симеон и Ана; Свети Јаков Архиепископ српски
- 17.(04) Преподобни Исидор Пелусиот; Преподобни Николај

ВЛАДИСЛАВ СОНДЕНМАЈЕР

Још као ђак, учествовао је у борбама за време Балканских ратова и одликован сребрном медаљом за храброст. Велики рат га затиче као питомца Војне академије, па са Првим ескадром Другог коњичког пука учествује у многим борбама. Прошавши Албанску голготу, завршио је авијатичарску школу у Француској, а затим се вратио на Солунски фронт. Одликован је златном медаљом за храброст, Орденом Белог орла првог реда са мачевима и француским Ратним крстом. Био је дипломата, војни изасланик Краљевине Југославије у Риму и ађутант кнеза Павла, ваздухопловни пуковник краљевске војске, командант Ваздухопловног пука у Панчеву и Рајловцу код Сарајева, одакле је одведен у заробљеништво у Немачку. После рата, преживевши логорске страхоте, није више желео да се врати у Југославију, већ је наставио живот у **Енглеској**, у Лондону, где је и преминуо, 1956. године.

ПОМЕНИ

Прошле, 2017. године, навршило се 125 година од рођења и 50 година од смрти Тадије Сонденмајера, најмаркантније личности цивилног ваздухопловства Србије и Краљевине Југославије између два светска рата. На углу београдских улица Косте Стојановића и Палмотићеве, откривена је његова биста, а једна новобеоградска улица је именована по њему. Мештани села Богосавац су, 5. августа 2011. године, уредили гроб најмлађег хероја Церске битке - Сташка Сонденмајера, у центру села, и служен му је помен.

Драга браћо и сестре, сутра, на празник Света Три Јерарха (Светог Јована Златоуста, Светог Василија Великог и Светог Григорија Богослова), Света Литургија почиње у 9:00, као и у четвртак, на Срећење Господње. У следећу недељу је дан праштања, када ћемо, са почетком у 17:00, служити Прашчално вечерње, кроз које улазимо у предстојећи Велики пост, који почиње у понедељак, 19. фебруара.

Главни и одговорни уредник: протојереј-ставрофор Петар Лукић. Уредник издања: Ивана Радовановић. Тел. храма: 011/2636-684. Факс: 011/2636-566. www.saborna-crkva.com. sabornik@saborna-crkva.com. Тираж: 1000 примерака.